

Enäni gördüm

Category: Aýdym-saz sungaty, Kitapcy

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Enäni gördüm TÜRKMEN HALK AÝDYM-SAZ SUNGATYNYŇ ROWAÝATLARYNDAN

■ENÄNI GÖRDÜM

Gadym zamanlarda Ahal topragynyň günorta-günbatar çetinde bir oba bardy. Onuň ilersi daglyk gaýrasy giden düzlükdi. Ýaz çykyp, toprak janlananda, adamlar mal-garalaryny sürüp, ýazlyga giderdiler. Ol obanyň ýaşulusynyň gyzyna Ene diýerdiler. Ol özüniň owadanlygy bilen beýleki obalarda bellidi. Arly gýş öýünden çykman oturan Ene ýazyň heýjana getiriji bark urýan hoştapysyny işdämenlik bilen demine sorup doýup bilmeýärdi. Bir sapar Ene gözenekden töweregi synlap otursyna, Enekesiniň adyny tutup gygyranam düýman galdy. Enäniň ýanyna enekesi geldi.

--

Ähli syrymy bilýän enekäm! Şu gün meniň ýüregim näme isleýär ?
hany aýt !

Kempir enäniň suluk ýaly barmaklaryny öz eliniň aýasyna emäý bilen aldy :

--Bibim,men bilmän,kim bilsin seniň isleg-arzuwňy.Seniň gülçemenli baýyrlarda keýik kimin bökjeläsiň gelyär.

--Wah, enekäm,göwnüm bol-a.Meniň baýyra gezelenje gitjegimi atama-da aýt.

Joralarymy alyp Jümjüme,çigildem,Gazynjak çemen bogunjak.

--Ataň-

a balam, säher bilen mallarym diýip,sähra gidişi atlylary bilen.Sen,guzym gitseň git,ýöne köp eglenmän geleweri.Oba şu wagt çoladyr.Özüň bilýäň-ä adamlaryň köpüsi ýazlaga çykdy.Bilip bolmaz,bolmajasy bir iş bolaýsa,kömege yetjek adam ýokdur.Men onsoň ataňa näme jogap bereýin,guzym ?!

--

Eneke jan,hiç zady gaýgy etme.Biz gitdik haý dimänem geleris,

hoş !

Ene obadan çykanda,göýä aýyň bölegi dagyň gädiginden
görnen ýaly boldy.Ol Tawus guş ýaly bezenip,ýere agram
salman,messan basyp,lälezarlyga tarap barýardy. Enäniň
joralary belentli-pesli depelerdäki gülleri çöpläp,obadan
ep-esli arany açdylar

Bir salymdan soň Enäniň gujagy güllerden doldy. Ene dagy
bir-biri bilen degişip-gülşüp, günün gijigeninem
aňşarmadylar. Seretseler, gün daga girip barýar. Olar
gaýtmak üçin yzlaryna dolanjak bolup durkalar ýeri
ýaryp çykan ýaly, depeleriň aňyrsyndan on-on baş atly
peýda boldy. Ene alamançylary görüp, joralary bilen oba
tarap gaçdy.Alamançylar “ Hudaý berse guluna,getirip
goýar ýoluna “ diýip,gygyrşyp,Ene dagynyň yzyndan aç
möjek ýaly topuldylar.Atlylaryň ýetip gelýänini
görüp,gyzlar çar tarapa dargadylar.
Şol wagt mert ýigit Gara Mergen atlylary bilen jülgeden aşak i
ndi.Gara Mergeniň

gözi gyzlary kowalap ýören atlylara düşenden allaniçigsi boldy
.Ol atynyň başyny çekdi.Gara Mergeniň ýoldaşlaram
durdy.Gyzlaryň özlerini halas etjek bolup
oýdan beýige ,beýikden oýa gaçyşyny synlap duran Gara Mergeniň
sabyr käsesi doldy. Ol ýoldaşlaryna ýüzlendi :

--Ýigitler,eger alamançylar bizi görüp gaçsalar,biz
olaryň yzyndan kowarys.Sen bolsaň, Hudaýberdi,
gyzlary oba alyp bararsyň.

Gara Mergen atlylary bilen baýyrdan aşak indi.Alamançylar ýayd
an çykan ok ýaly
sürünyp gelýän atlylary görüp,huşlary başyndan göçdi.Olar janl
aryny halas etselerrazy boldular.
Gara Mergen atlylary bilen olaryň söbügine münüp,goldan aşdy.
Hudaýberdi gyzlary bir ýere ýygnap,olary oba alyp
gaýtdy.Gyzlar oba

ýakynlaşanda ýoldaşlary bilen Enäniň kakasam olaryň öňlerinden
çykdy.

--Hudaýberdi, bu nämäniň ahwalaty?Gyzlaryň ýüzi ak esge
dönüpdür,ýa alamançy döküldimi?

Hudaýberdi bolan işi birin-birin gürrüň berdi.

--Berekella , oglum,
är işini bitiripsiňiz.Ýöne Gara Mergen dagy sag-aman dolansa-
da biri? Men öňdenem aýdyp ýörin-le, Gara Mergene.
Iň gowusy, obada gal-da ýigitlere baş bolaý diýsem, “
Dagda dogulypdyryn,dagd hem günüm görerin “
diýýär.Ýögsa ýigit dagy däl. Edermenem, batyram. Üstüsine-
de Mergeniň bagşyçylykdanam habary yok däl.

Ýaşuly bilen Hudaýberdi gepleşip durka,Ene uz
ýöräp,olaryň ýanyna geldi. Gelşine-
de Hudaýberdiniň egnine gyrmyzy don atdy. Hudaýberdi Ene näme
diýjegini bilmän, töweregine ser etdi.
Gyzyň serpaýyna göwni ýeten ýaşulyňyň maslahatçysy Hudaýberdä
ýüzlendi :

-- “Zer gadryny, zergär biler» diýipdirler, oglum Hudaýberdi.
Nesip etsin, Toýda tozsun. Eger çay-nahar kemiň yok bolsa, hoş
geldiň. Toýda duşalyň. Biz sizi hiç wagt unutmarys.
Gezen ýeriňizde sag-aman geziň.

Hudaýberdi Gara Mergeniň giden tarapyna atynyň başyny
öwürdi.Oňa duşan badyna-da ilki bilen özi habar gatdy:

--Gurtmy,tilki?!

--Tilki bolduk, Hudaýberdi. Gaty gaçdylar. Seň
ýagdaýyň nähilli? Gyzlary sag-aman gowşurdyňmy?

--Gyzlary gowşuryp-
gowşurmaz ýaly,olar Ene bilen joralary bolsa nätjek !
Gara Mergen Ene diýen sözi eşidip,gözi hanasyndan çykara
geldi. Ol Hudaýberdiniň alkymyna dykylyp bardy-da:

--Dogryňdan gel,ýa-da....

--

Mergen,Enäniň özüni hut gözlerim bilen gördüm,ynanmasaň süreli
ň oba garşy.

--Gürleşdiňmi?

--Yok,gürleşip bilmedim.Ýöne gyrmyzy dony peşgeş
berenem hut Enäniň özi.Öz eli bilen getirip egnime ýapdy.

--Wah,maňa akmak Mergen diýerler.” Gaçany kowujy bolma
“ diýen söz näme,boş

ýere aýdylandyr öýdýärmiň diýsene,şolaryň içinde Enäniň bardyg

yny bilen bolsam...

- -

Mergen, ah çekme." Altyn gapylyň, agaç gapyla dilegi düşermiş "

- - Aý, beýle bagt bize ýetiresi yok-
la. iň gowusy, irräk mesgene baryp garbanalyň...

Aý aýlanyp, ýyl geçdi. Atasy aradan çykandan soň obany dolandýrmak Enäniň başyna galdy. Enäniň ýeke galanyny eşiden, öňden onuň owadanlygyna aşyk bolup ýöränler ony boýun egdirmäge hyju edip başladylar. Ene obanyň ýigitleri bilen bir ýowy gaýtarsa, ýene biri gelip, obany gabady. Şeýle irginsiz çaknaşyklardan soň Enäniň tarapy, halys tapdan düşdi. Gelmeşiklere gaýtargy bermäge mejal galmady. Ene ahyry iň ýakyn adamlary bilen maslahatlaşdy. Birine öz garamatyny tabşyrmakçy boldy, jar çekdirdi." Kimde-kim obany çozuşdan halas etse, Ene şol adama özüni mynasyp görjekdir ".
Bu habar yyldyrym çaltlygynda uly ile ýaýrady. Dagda mesgen tutup ýören Gara Mergene-de bu habary eşidip, öz atlylarynyň birini Enäniň üstüne iberdi. Ol gelip, Enä şeýle diýdi:

- -

Biziň Gara Mergen diýen gerçegimiz bar. Ol obany duşmandan gora
p biljek. Ýöne
özüňiz baryp, öz diliňiz bilen Gara Mergene aýtsaňyz....
Enäniň
gökdäki dilegi ýerde gowuşdy. Ene Gara Mergeniň ýanyna bardy. Gü
rleşdi.

Gaýtjak bolanda hem Mergeniň boýnuna ala ýaglyk daňyp, ýalbardy
:

- - Obanyň ykbaly seniň eliňde, Gara. Eger batyrlygyň
, mergenligiň çyn
bolsa, dagdan aňyrdan duşmandan bizi halas et. Halk saňa garaşýa
r.

- - Sen geldiň, Ene, indi zady gaýgy etme. Ýigitleri
ýygnap, halkyň goragynda häzir bolaryn .

.. Ak Iniş diýen ýerde gazaply söweş başlandy. (Ak iniş

häzirki

Gyzylarbat

şäherinden baş Km ilerde dagyň içinde ýerleşýär).Söweş üç güne çekdi.Üçünji gün Gara Mergeniň atlylary asgynlap,yza çekilip başladylar.Ol duşmany hile bilen ýeňmegiň yoluny agtardy.Gara Mergen atdan düşüp,Söweşde geýýän eşiklerini atynyň eýerine baglap,dagyň depesinden goşunlaryna buýruk berip duran duşman serkerdesiniň janyňy jähenneme ibermek üçin öwrümlü gaýa dyrmaşdy. Duşman serkerdesiniň keýpi diýseň kökdi.Ol goşunlarynyň söweşi şinden göwni hoş bolup,yzly-yzyna murtuny tow berýärdi. Töwereginden oňa hemaýat berýän adamlaram serkerdäni ýetip gelýän ýeňiş bilen gutlaýardylar.Birden onuň sesine suw sepilen ýaly boldy.Gara Mergen duşman serkerdesiniň kebzesinden ak saplyny sokup,dagdan aşak togalady. Serkerdäni gaýadan aşak gaýdanyny görüp,onuň töwereginde duran hemaýatçylaram gaçmak bilen boldular.Gara Mergen dagyň depesinde durup,joşgynyna Enäni taryplamaga başlady:

Ene diýer saçym sary,

Saçy tamdyranyň tary.

Ak göwsünde goşa nary,

Men bu gün Enäni gördüm.

Enäniň waspyny ýetirýän aýdym barha belent ýaňlanýardy:

Gara mergen taryp eder,

Sallananda uzak äder.

Çyn aşyklar görkden dadar,

Men bu gün Enäni gördüm.

Aýdym tamam boldy.” Baş bolmasa, göwre läş“ diýenleri. Ene gaýduwsyz Gara Mergeniň hatyrasyna üç günläp uly toý tutdy.Gara

Mergeniň şo aýdymam şondan bäri nesillere meýras bolup galypdy r.

Ýusup BERDIÝEW.

Gaýtadan düzen: Arne GOLI.

Taryh ylymlarynyň kandidaty

KITABYŇ SOŇY Aýdym-saz sungaty